

ВІДГУК

доктора філософських наук, професора

ДЕРЖКА ІГОРЯ ЗЕНОВІЙОВИЧА

на дисертацію **ДАХНІЯ АНДРІЯ ЙОСИПОВИЧА**

«Динаміка людського існування у мисленні М. Гайдеггера:

екзистенційно-темпоральний та філософсько-технічний дискурси»,

подану до захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософських

наук за спеціальністю 09.00.05 – історія філософії

Наша сучасність відзначається стрімкими і багатогранними змінами в соціальному, культурному, політичному та багатьох інших життєвих вимірах – змінами, які покликана осмислювати філософія. Особливий інтерес філософського знання становить при цьому становище людини, з'ясування того, як означені історичні, соціокультурні, лінгвістичні, психологічні та які завгодно інші трансформації впливають на її самоусвідомлення і позиціонування у світі, інакше кажучи, на саму по собі антропологічну ідентифікацію, надто в умовах зростання значущості технологічного фактору. Звісно, у межах такої парадигми йдеться про закономірності становлення, природу динаміки людини та чинники, які на ці процеси впливають. Такого роду зацікавлення підсилюються дедалі частішою появою обговорень і дискусій про не таку вже віддалену в часі ймовірність постлюдського майбутнього, дебатів з проблематики так званого трансгуманізму, які інспіруються хвилею запаморочливих успіхів інформаційних, біологічних технологій, поступу нейронаук тощо. Тобто на порядок денний невмолимо постає питання людської ідентичності в умовах, коли сама ця ідентичність стає дедалі проблематичнішою. Разом з тим нині продовжують активно досліджувати надбання західних мислителів ХХ сторіччя, які серйозно долучалися до аналізу окреслених антропологічних проблем, зокрема, у цьому зв'язку неабияку значущість продовжує зберігати постать Мартіна Гайдеггера, – з позиції сьогодення, можливо,

Загальнонаціональний архів		
ДНУ імені Івана Франка		
Вхідний №	416	
03.	05	2019

найвпливовішого мислителя минулого сторіччя. Вже з огляду лише на ці дві обставини дослідження А. Й. Дахнія слід охарактеризувати як вкрай актуальне і потрібне.

Річ ясна, треба всіляко вітати намагання представити погляди Гайдеггера в систематизований, комплексний спосіб, тим більше, що в українському філософському просторі подібного роду спроб досі ще не робилося, що й свідчить про суттєвий ступінь новизни пропонованого дослідження. Евристичною виглядає прагнення дисертанта вписати творчість німецького мислителя саме в контекст екзистенційної філософії, яка, як обґрунтовує здобувач, є спорідненою з персоналістичною лінією вітчизняної духовної культури, зокрема, «філософії серця» (с.187). Тим самим, до речі, позначається ще один, черговий чинник близькості, спорідненості української філософської думки з європейською традицією мислення. До речі, автор дуже ретельно опрацьовує термінологію досліджуваного філософа, причому саме в контексті пошуку найбільш адекватних україномовних еквівалентів (найбільш суттєвий приклад у цьому ряду – глибоке розрізнення понять «екзистенційний» та «екзистенціальний»).

Чітко окреслено дослідницьку стратегію і ключові методи, застосовувані в дисертації (с.45-46). Чотири принципи дослідницької стратегії (буквальність, вичерпність, контекстуальність, врахування спекулятивних інтерпретацій) є цілком достатніми для того, аби слугувати надійним інструментом у історико-філософському пошукові як такому, вони не просто декларуються, але й достатньо послідовно використовуються у роботі. Втім, щодо останнього з них, то в дисертації, яка все-таки більше налаштовувалася на ретроспективний, а не проспективний вимір аналізу, він усе-таки дещо маргіналізується, принаймні, йому не надається такого значення, як трьом попереднім.

Що ж до методології, то достатньо традиційні – у сенсі частого використання в дослідженнях гуманітарних дисциплін – методи (феноменологічний, герменевтичний, компаративістський, аналітичний,

синтетичний тощо) доповнюються біографічним та лексикографічним – приміром, перший актуалізується у зв'язку з еволюцією мислителя і, зокрема, з тим, як на неї впливав Гайдеггеровий переїзд із Фрайбурга до Марбурга і, по суті, остаточний перехід, з допомогою марбурзьких теологів, до протестантизму, а вагомість другого пояснюється глибоким проникненням німецького мислителя у ті чи інші поняття – байдуже, чи давньогрецькі, чи німецькі, причому в останньому випадку особливо слід відзначити неологізми самого Гайдеггера) (с.47-48).

У дисертації дуже ґрунтовно досліджується традиція, яка передувала екзистенціальній філософії Гайдеггера – численні попередники екзистенційної філософії як напряду ХХ сторіччя, які жили в більш ранні епохи. Розділ, присвячений передекзистенціалістам, належить до найбільш вдалих у дисертації. Вибір трьох представників цієї традиції – Паскаля, К'єркегора – виглядає цілком репрезентативним. До цього ж контексті закономірно долучається і блаженний Августин. Особливо варто віддати належне глибокому порівняльному аналізу К'єркегорового поняття «жаху» (angest) та Августинового «пожадливість» (concupiscentia) – у контексті догмату про гріхопадіння (с. 155). До речі, до одного із поважних здобутків дисертації варто зарахувати виявлену закономірність, яка сягає витокami саме мислення Августина – виявлення динаміки людського існування спочатку в індивідуальному, а потім – у загальноісторичному вимірі (с. 58), цю закономірність здобувач простежує і у творчості Гайдеггера, і в підходах інших мислителів, яких прийнято зараховувати до екзистенціалістської філософської традиції. Втім, автор дослідження звертає увагу і на європейський, німецький та швабський елементи розуміння традиції (с.212) мислителем, якого наважується назвати «мислителем вкоріненості» (с.213). Водночас здобувач підкреслює амбівалентне ставлення до традиції, сприймаючи, зокрема, традицію розмаїтих накопичених інтерпретацій вкрай критично; в результаті пропонується метод деструкції, який окреслюється як ключовий метод Гайдеггерової герменевтичної феноменології (с. 230).

Взагалі слід відзначити опрацювання автором величезного масиву матеріалу, – як першоджерельного, так і критичного, причому значна його частина являла собою іноземні джерела (переважно – німецькомовні, що, втім, виглядає цілком логічно з огляду на постать досліджуваного мислителя).

Ключовою інтенцією всієї дисертаційної роботи стало прагнення автора простежити спадкоємність між «раннім» та «пізнім» етапами творчості саме на підставі аналізу динаміки людської екзистенції. Як зазначає автор, «антропологічна проблематика залишається в «пізній» період Гайдеггера для нього не менш важливою, ніж до його «повороту» 30-х років, а її *екзистенційне тлумачення* теж не сходить, так би мовити, «з порядку денного» його, пріоритетно спрямованої на дослідження онтології, філософії.» (с.385). Дослідникові вдається чітко виокремити два ключові дискурси сприйняття антропологічної проблематики загалом і розгляду динаміки людської екзистенції зокрема: екзистенційно-темпоральний, який у нього тісно переплітається ще і з дискурсом танатологічним (на що А.Й. Дахній звертає серйозну увагу), та філософсько-технічним, який значно рельєфніше проявився у так званий «пізній» період творчості мислителя.

Нарешті, заслуговує на схвалення сам стиль дисертації – неквапливий, доступний, розмірений, без надмірності розлогих цитувань і без переобтяження штучно ускладненою термінологією. Заявлену тему дисертант висвітлив з належною повнотою, наведені тези отримали достатнє аргументоване підтвердження.

І все ж, попри вельми позитивну оцінку представленої роботи, вважаю за необхідне висловити низку зауважень:

По-перше, вважаючи цілком легітимною і належно обґрунтованою позицію автора щодо можливості інтерпретації поглядів Гайдеггера в екзистенційному ключі, все ж змушений визнати, що увага дослідника до онтологічної проблематики, яка все-таки залишалася визначальною для всього мисленнєвого шляху філософа і що принагідно здобувач таки

констатує, у роботі виглядає дещо недостатньою. Зокрема, видається цілком акцентованою кореляція між екзистенційною аналітикою та проектом фундаментальної онтології.

По-друге, при прочитанні дисертації впадає в око певна незбалансованість між обсягом розділів: так, обсяг другого розділу приблизно дорівнює обсягові четвертого і п'ятого, разом узятих. Справді, автор чітко обґрунтовує потребу у вельми докладному аналізі передекзистенціалізму, і саме в вимірі динаміки людського існування (і відповідний, саме другий розділ, як уже зазначалося, написаний відмінно), але при цьому ступінь розкриття матеріалу у розділах, де з'ясовуються особливості Гайдеггерового розуміння екзистенційно-темпоральної проблематики та філософії техніки, загалом залишає бажати ліпшого; принаймні, видається, що в першому випадку висвітлення є в чомусь навіть надмірно деталізованим і розлогим, а в останніх, навпаки, відчувається деяка неповнота, особливо в порівнянні із згаданою «передекзистенціалістською» частиною.

По-третє, продовжуючи розвивати попереднє зауваження, мушу визнати, що особливо та частина, яка присвячується аналізу філософсько-технічного дискурсу, викликає застереження як щодо, знову ж таки, обсягу, а тому потребувала б дещо розлогішої деталізації (наприклад, видається, що варто було приділити більше уваги дослідженню специфіки «по-ставу» як сутності сучасної техніки та водночас факторові постгуманізму), так і щодо, як на мене, перебільшеної уваги до чинників плинності, кількості та швидкості у світосприйнятті сучасної людини (хоча водночас треба визнати, що відповідні сторінки свідчать про вельми оригінальний авторський підхід і про дуже самостійно розставлені акценти).

По-четверте, певною суперечністю виглядає, з одного боку, називання серед чотирьох дослідницьких принципів чинника спекулятивних інтерпретацій, а з іншого, фактично певна маргіналізація цього принципу, принаймні на фоні чітко сповідуваних попередніх трьох засад – буквральності,

вичерпності й контекстуальності, хоча разом із тим зрозуміло, що обсяг тексту дисертації за таких обставин міг би виявитися занадто великим, що входило б у суперечність із офіційно встановленими текстовим регламентом.

Нарешті, п'яте зауваження – воно теж впливає з попереднього. Отже, якщо надавати серйозного значення фактору альтернативних інтерпретацій, напрошувалося зіставлення специфічно екзистенційного тлумачення динаміки людського існування (здійснюваної екзистенційним мисленням узагалі і Гайдеггером зокрема), наприклад, із такими пізнішими, доволі розповсюдженими, підходами, як, схематично висловлюючись, «есенціалістський» (репрезентований мисленням Ч. Тейлора, де, між іншим, теж докладно обговорюється засада автентичності і осмисленого існування), «конструктивістський» (ілюстрацією може слугувати філософія М. Фуко чи, скажімо, Ж.Дельоза – із їхнім запереченням якоїсь постійної антропологічної природи, проте там теж йдеться про динаміку, трансформаційні процеси, інспіровані переважно дискурсом влади), «прагматистський» (коли, зокрема, на порядок денний постає можливість зближення «раннього» Гайдеггера та «пізнього» Вітгенштайна – приміром, у сприйнятті Р. Рорті). Тим більше, що і Тейлор, і Фуко, і Дельоз, і Рорті, які, хай і в різний спосіб, теж намагалися тлумачити проблему динаміки людського існування, більшою чи меншою мірою зазнали впливу з боку Гайдеггера. Тобто видається, що бодай коротке зіставлення окреслених чи подібних підходів із цими «спекулятивними інтерпретаціями» пішло би роботі тільки на користь.

Втім, висловлені зауваження і побажання серйозним чином не впливають на високу позитивну оцінку представленого дисертаційного дослідження.

Запропонована дисертаційна робота є цілісним, завершеним самостійним дослідженням. Представлені автором наукові положення і висновки обґрунтовані та відповідають загальній тематиці роботи. Андрієві Йосиповичу вдалося досягти поставленої амбітної мети. Роботі властивий ґрунтовний науковий аналіз, вона має вагомі й численні елементи

актуальності й наукової новизни. Деякі висновки, головню в екзистенційно-антропологічній проблематиці, спрямовані на виокремлення і розвиток нових перспективних напрямків дослідження. Теоретичні результати, які отримані у дисертації, можуть інтенсивно і плідно використовуватися у науковій та педагогічно-викладацькій діяльності.

Представлений автореферат дисертації цілком відповідає її змістові.

Основні положення дисертаційного дослідження викладені автором у достатній кількості. Крім того, здійснено апробацію результатів дослідження на конференціях, симпозіумах і семінарах різного рівня, причому часто-густо йдеться про міжнародні наукові заходи.

Отже, існують усі підстави стверджувати, що за методологічно-теоретичним рівнем дослідження та отриманими результатами дисертація Дахнія Андрія Йосиповича «Динаміка людського існування у мисленні М. Гайдеггера: екзистенційно-темпоральний та філософсько-технічний дискурси» відповідає вимогам до наукових досліджень такого рівня, визначеним п. 9, 10, 12, 13 чинного Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України 24 липня 2013 р. № 567, зі змінами, затвердженими Постановами Кабінету Міністрів України №656 від 19 серпня 2015р. та №1159 від 30 грудня 2015 р., а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософських наук за спеціальністю 09.00.05 – історія філософії.

Офіційний опонент,

доктор філософських наук, професор,

завідувач кафедри філософії та економіки

Львівського національного медичного університету

імені Данила Галицького

СВІДЧУЮ
Офіційний секретар
Львівського національного
медичного університету
імені Данила Галицького

І.З. Держко